

Mesyuarat disambung semula pada pukul 2.30 petang

Yang Berhormat Yang Di-Pertua:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Ta'ala Wabarakatuh. Ahli-Ahli Yang Berhormat. Persidangan Majlis Mesyuarat Negara bersidang semula dan sebagaimana yang kita maklum, kita masih lagi membincangkan Rang Undang-Undang (2015) Perbekalan, 2015/2016 sebentar tadi di Peringkat Jawatankuasa. Maka bagi membolehkan kita meneruskan Mesyuarat Jawatankuasa bersidang semula, saya tangguhkan dahulu Persidangan Majlis Mesyuarat Negara ini.

(Majlis Mesyuarat ditangguhkan)

(Mesyuarat bersidang sebagai Jawatankuasa)

Yang Berhormat Pengerusi:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Ahli-Ahli Yang Berhormat. Sekarang kita bersidang semula di Peringkat Mesyuarat Jawatankuasa sepenuhnya bagi membincangkan dan menimbangkan Rang Undang-Undang (2015) Perbekalan, 2015/2016 satu persatu. Pada Mesyuarat yang telah kita adakan pada sebelah pagi tadi, kita telah meluluskan Tajuk SM - Kementerian Kesihatan. Seramai 13 orang Ahli Yang Berhormat Yang Dilantik telah ikut serta dalam perbincangan bagi Tajuk SM-Kementerian Kesihatan berkenaan.

Sebelum kita menyambung kepada Tajuk Jadual seterusnya, saya telah difahamkan bahawa Yang Berhormat Menteri Kesihatan ingin meminta kebenaran untuk berucap sekali lagi untuk menjelaskan beberapa perkara terhadap soalan-soalan yang telah dikemukakan oleh Ahli-Ahli Yang Berhormat Yang Dilantik mengenai kementeriannya, yang nampaknya belum sempat dijawab pada sidang Jawatankuasa yang telah diadakan tadi itu.

Dengan tidak menghiraukan bahawa kita telah pun meluluskan Tajuk SM - Kementerian Kesihatan, saya persilakan dan memberi kebenaran kepada Yang Berhormat Menteri Kesihatan untuk meneruskan penjelasannya. Silakan Yang Berhormat.

Yang Berhormat Menteri Kesihatan:

Terima kasih, Yang Berhormat Pengerusi, kerana telah memberikan peluang kepada kaola untuk memberikan penjelasan yang tidak dapat saya jawab pada pagi tadi. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Ta'ala Wabarakatuh. Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli-Ahli Yang Berhormat. Lebih dahulu saya ingin mengucapkan berbanyak-banyak terima kasih kepada soalan-soalan yang telah dikemukakan. Ini juga menunjukkan keprihatinan Ahli-Ahli Yang Berhormat tentang hal-ehwal kesihatan, bukan sahaja di kawasan masing-masing malahan juga di seluruh negara. Saya juga mengambil kesempatan mengucapkan terima kasih atas penghargaan terhadap

perkhidmatan-perkhidmatan yang diberikan oleh Kementerian Kesihatan. Walau bagaimanapun, Kementerian Kesihatan akan cuba sedaya upaya yang boleh untuk memperbaiki mana-mana juga kelemahan yang perlu dikemas kini dan dimantapkan semata-mata untuk kesihatan rakyat dan penduduk di negara ini.

Kaola ingin bermula daripada soalan yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad berhubung dengan sistem *Bru-HIMS* yang dikatakan masih lagi lambat dan pesakit-pesakit lama menunggu.

Untuk makluman, bahawa klinik di Bahagian Pesakit Luar (*Out Patient*) di Hospital Pengiran Isteri Hajah Mariam, Temburong telah pun disediakan 2 orang doktor. Jika sekiranya 2 orang doktor itu tidak mencukupi, doktor *on call* akan dapat membantu mereka.

Adalah tidak dinafikan, pada peringkat awal bila sistem *Bru-HIMS* dilaksanakan di Daerah Temburong pada bulan Disember 2013 Masihi, memanglah ada kelambatan sedikit kerana ia memerlukan penyesuaian dan pembelajaran bagi pengguna-pengguna dan ia juga memerlukan sistem itu akan stabil dari semasa ke semasa. Ini tidak dinafikan pada ketika itu, ada pesakit yang menunggu lebih satu jam.

Akan tetapi pada awal tahun 2015 Masihi, dengan kebiasaan para pengguna sistem *Bru-HIMS* yang sudah stabil dan juga disebabkan oleh keberkesanan sistem itu sendiri, setelah

diperbaiki, purata waktu menunggu telah berjaya dikurangkan kepada 48 minit pada ketika ini. Insya-Allah, pihak pengurusan Hospital Pengiran Isteri Hajah Mariam, Temburong akan sentiasa berusaha sedaya upaya untuk mengurangkan lagi tempoh waktu menunggu para pesakit.

Mengenai penambahan jumlah doktor yang bertugas di Hospital Pengiran Isteri Hajah Mariam, Temburong tersebut, pada masa ini untuk makluman terdapat 5 orang doktor yang bertugas secara tetap. Akan tetapi jumlah ini sebenarnya lebih tinggi, kadangkala ada pakar-pakar daripada Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha, juga membuat pelbagai klinik kepakaran secara berkala dari semasa ke semasa di hospital tersebut.

Kementerian Kesihatan mengambil maklum akan isu kekurangan doktor pada keseluruhannya. Dengan ini, Kementerian akan menggunakan tenaga kerja profesion kesihatan ini secara optimum mengikut keperluan penduduk dan rakyat di negara ini.

Berhubung dengan Pegawai Pergigian perempuan di Hospital Pengiran Isteri Hajah Mariam, Temburong. Untuk makluman, Perkhidmatan Pergigian disediakan di hospital tersebut adalah Perkhidmatan Penjagaan Mulut Asasi bagi pesakit dewasa dan kanak-kanak yang diberikan oleh seorang Pegawai Pergigian, Juruterapi Pergigian dan Jururawat Pergigian. Jumlah doktor pergigian yang memberikan Perkhidmatan Penjagaan Mulut Asasi di

seluruh negara ialah 33 orang, iaitu 15 lelaki dan 18 perempuan.

Untuk makluman bersama, jumlah Doktor Pergigian yang memberikan Perkhidmatan Pakar Pergigian di seluruh negara adalah 37 orang, iaitu 13 lelaki dan 24 perempuan. Manakala, 12 Pegawai Pergigian sedang mengikuti Program Latihan Kepakaran Pergigian Asasi dan Lanjutan. Jumlah keseluruhan Doktor Pergigian pada masa ini ialah 82 orang iaitu 54 anak tempatan dan 28 bukan tempatan.

Bagi Klinik Pergigian yang mempunyai satu bilik pembedahan pergigian bagi pesakit dewasa seperti di Hospital Pengiran Isteri Hajah Mariam, Temburong ini, Doktor Pergigian yang berpengalaman telah ditempatkan di klinik tersebut pada masa ini. Insya-Allah, dalam proses penambahbaikan dan menaik taraf hospital di Daerah Temburong ini, adalah dalam rancangan yang akan dikembangmajukan dan menambah 2 bilik pembedahan pergigian menjadikannya empat buah bilik pembedahan pergigian. Ini tertakluk juga kepada jumlah Doktor Pergigian perempuan pada masa ini kerana Jabatan Perkhidmatan Pergigian akan berusaha menempatkan Doktor Pergigian lelaki dan perempuan di Klinik Pergigian di hospital tersebut di masa akan datang, insya-Allah

Berhubung dengan masalah ambulans laut yang juga telah disuarakan oleh Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad. Di Hospital Pengiran Isteri Hajah Mariam, Temburong ini

disediakan sebuah ambulans laut dan juga beberapa buah ambulans. Dalam tahun 2014 Masihi, 93 orang pesakit dihantar melalui ambulans laut, 45 orang pesakit menggunakan ambulans darat melalui Limbang, Malaysia dan 47 pesakit melalui udara menggunakan helikopter Angkatan Tentera Udara Diraja Brunei.

Adalah dimaklumi bahawa pada bulan Oktober, ambulans laut di Hospital Pengiran Isteri Hajah Mariam telah mengalami kerosakan enjin. Walau bagaimanapun, pembaikan ambulans tersebut telah pun diselesaikan dan dilaksanakan pada bulan Januari 2015 Masihi. Dalam mengatasi isu ini dan memastikan perkhidmatan tidak terjejas, pihak hospital telah juga menggunakan kaedah-kaedah yang lain selain penghantaran ambulans darat atau penggunaan perahu tambang bagi penghantaran pesakit jika diperlukan. Pihak kementerian akan mengambil perhatian mengenai dengan isu yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat tadi insya-Allah ia akan dipantau dari semasa ke semasa.

Perkara yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad iaitu bagi memastikan adakah langkah-langkah untuk menambah lagi kepakaran doktor-doktor di Kementerian Kesihatan. Alhamdulillah, memang Kementerian Kesihatan berterusan menggiatkan pelbagai usaha bagi meningkatkan jumlah profesional kesihatan dalam pelbagai bidang dalam usaha memastikan perkhidmatan penjagaan

kesihatan dilengkapi dengan pelbagai kepakaran dari semasa ke semasa di samping mengatur pelaksanaan kursus pogram latihan secara dalaman. Kementerian Kesihatan melaksanakan *strategy partnership* iaitu program kerjasama dengan institusi-institusi pendidikan dalam negara atau luar negara. Misalannya, memang ada kursus-kursus ataupun mengupgrade ijazah telah dilakukan Institut Kesihatan Pengiran Anak Puteri Rashidah Sa'adatul Bolkiah, Universiti Brunei Darussalam bukan sahaja kursus dalam ijazah tetapi juga kursus di peringkat *Advance Diploma* dan juga peringkat Ijazah Sarjana *Masters* dalam bidang kesihatan.

Begitu juga dengan Sekolah Vokasional Wasan dalam bidang *National Diploma in Science* iaitu bagi kursus *dispensary* dan insya-Allah seperti yang saya maklumkan tadi Politeknik Brunei akan mengambil alih kursus *Diploma Health Science* dalam bidang *Diploma in Health Science Nursing and Paramedic*.

Dalam waktu yang sama juga, Kementerian Kesihatan juga telah mengadakan *partnership* dengan institusi luar negeri iaitu bersama dengan *Royal College of General Practitioners, United Kingdom* bagi program *Highest Specialist Training For General Practitioner. Partnership* dengan *King's College London* bagi melaksanakan *Diploma Programme and Dental Hygiene and Therapy, Program For Dental Care Professional* dan juga *partnership* dengan Kementerian Kesihatan Malaysia bagi melaksanakan

Diploma Programme and Dental Technology. Kursus-kursus juga telah dikendalikan oleh Kementerian Kesihatan melalui Jabatan Pergigian iaitu kursus Sijil Pembantu Pergigian Kementerian ini telah mengadakan *Memorandum of Understanding* dengan akademik perubatan Singapura pada tahun 2014 Masihi.

Dalam pada itu, Kementerian Kesihatan juga telah mengadakan dan melatih doktor-doktor melalui peranan *Post Graduate Adversary and Training Board* seperti latihan *Post Graduate* Tahun 1 dan 2 secara *housemanship*, Latihan Asas Kepakaran *Basic Training* dalam pelbagai bidang dan juga dalam bidang kedokteran.

Adalah menjadi rancangan kementerian ini untuk meningkatkan lebih ramai lagi terutama sekali anak-anak tempatan dalam bidang profesional kesihatan pada masa-masa akan datang dan insya-Allah ia juga akan bekerjasama bukan saja dengan Kementerian Pendidikan di negara ini malah institusi-institusi perubatan di luar negeri.

Manakala tadi ada ditimbulkan juga oleh Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad berkenaan dengan menangani kekurangan bidang *paramedic*. Telah saya maklumkan tadi memanglah usaha-usaha juga akan dikendalikan seperti untuk menambahkan lagi kursus diploma dalam bidang *paramedic* ini dengan kerjasama Politeknik Brunei nanti insya-Allah.

Dalam waktu yang sama seperti yang saya maklumkan pagi tadi Kursus Sijil Pembantu Kejururawatan dalam bidang *paramedic* juga telah pun dikendalikan oleh Pusat Latihan dan Pembangunan Kejururawatan dan pada hujung bulan Mac 2015 Masihi. Insya-Allah 7 orang pelatih dalam bidang paramedik akan tamat latihan dan insya-Allah akan bekerja dengan pihak Kementerian Kesihatan.

Persoalan juga telah ditimbulkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad mengenai dengan penyebab *insidious* dan resolusi penyebab-penyakit penyakit tidak berjangkit. Secara amnya penyakit-penyakit tidak berjangkit ini disebabkan oleh beberapa faktor risiko, terutama sekali tingkah laku yang kurang ataupun tingkah laku yang tidak sihat seperti merokok, pemakanan tidak sihat dan seimbang dan tidak melakukan kegiatan fizikal yang disarankan secara kerap dan salah satu lagi disebabkan berat badan yang berlebihan ataupun obesiti.

Pada tahun ini insya-Allah pihak kementerian akan mengendalikan sebuah kaji selidik di peringkat negara iaitu *Insides' Steps Survey* iaitu sebuah kaji selidik yang disarankan oleh pihak Pertubuhan Kesihatan Sedunia untuk memantau *Trend Insides* atau penyakit-penyakit yang tidak berjangkit di setiap negara. Insya-Allah kaji selidik tersebut akan menampilkan secara khusus keadaan dan faktor-faktor risiko bagi penyakit-penyakit berjangkit di negara ini dan juga tingkah laku serta isu-isu

berkaitan dengan faktor-faktor risiko yang disebutkan tadi. Dari segi resolusi beberapa strategi dan langkah telah digariskan dalam *Brumap Insidious 2013/2018* bagi menangani punca-punca faktor-faktor risiko tersebut dengan kerjasama pelbagai faktor.

Dalam hal ini diharap setiap agensi yang berkepentingan akan dapat memberi kerjasama dan sokongan terhadap inisiatif-inisiatif tersebut selaras dengan pendekatan *Health and Policy* bagi memastikan keadaan dan pencapaian 5 objektif utama dalam Pelan Tindakan iaitu dalam usaha kita mengurangkan penggunaan tembakau, mempromosi pemakanan sihat dan seimbang, menggalakkan kegiatan fizikal lebih kerap dan bersesuaian, mengenal pasti dan mengurus mereka yang mempunyai risiko yang mempunyai penyakit-penyakit tidak berjangkit dan meningkatkan kualiti penjagaan dan pengurusan penyakit-penyakit tidak berjangkit.

Yang Berhormat Pengerusi, kaola tadi terlupa menyentuh isu yang dibangkitkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman berhubung dengan *incinerator*. Dimaklumi bahawa *incinerator* itu masih lagi di kawasan hospital. Walau macam manapun, Kementerian Kesihatan mengambil berat tentang isu yang ditimbulkan dan memang disedari perkara ini. Maka ke arah itu, Kementerian Kesihatan sentiasa peka dalam memastikan mana-mana aktiviti yang menghasilkan kategori sisa berbahaya.

Bahagian Kesihatan tempat kerja di bawah Jabatan Perkhidmatan Kesihatan bertanggungjawab bagi memastikan kerja-kerja penghapusan ini diurus dengan betul dan teratur agar kesihatan pekerja kesihatan pengendali orang awam serta alam sekitar terjaga dengan selamat. Kementerian Kesihatan memang mempunyai dan menggunakan garis panduan bagi mengurus sisa-sisa bahawa aktiviti-aktiviti kesihatan yang dikeluarkan pada Tahun 2014 Masihi yang berpandukan kepada garis panduan antarabangsa daripada Pertubuhan Kesihatan Sedunia.

Ke arah ini, Kementerian Kesihatan telah membuat perancangan untuk mewujudkan satu pusat khusus *Public Private Partnership* bagi mengendali sisa-sisa berbahaya aktiviti kesihatan dalam menangani kesemua sisa berbahaya aktiviti kesihatan yang dihasilkan oleh institusi kesihatan seluruh negara.

Pada peringkat ini, tawaran bagi mengundang syarikat atau pelabur berminat telah dikeluarkan pada bulan September 2014 Masihi dan pengiklanannya telah pun ditutup pada bulan Disember 2014 Masihi. Pada masa ini, tawaran itu sedang giat dinilai oleh gabungan beberapa agensi kerajaan yang relevan melalui fasa-fasa penilaian bagi memastikan penilaian tawaran yang komprehensif.

Sehubungan dengan itu, insya-Allah kalau isu-isu ini telah selesai, maka akan kitani rancang seperti yang telah saya maklumkan pemusatan *incinerator* yang

husus di tempat yang bersesuaian bagi menyelesaikan apa jua isu berbahaya berhubung dengan perkara yang dinyatakan iaitu sisa-sisa berbahaya aktiviti kesihatan tersebut.

Seterusnya kaola beralih kepada soalan yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit iaitu cadangan mengenai kasau-kasau siling dan seumpamanya. Berhubung dengan perkara ini, struktur bangunan ini bukanlah dalam bidang kuasa Kementerian Kesihatan. Walau macam manapun perkara ini akan dibawa kepada pihak kementerian yang berkenaan termasuk dalam bidang kuasa mereka.

Soalan seterusnya yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit. Adakah masih memerlukan tenaga luar bagi tenaga sokongan seperti X-ray, farmasi dan seumpamanya. Pihak Kementerian Kesihatan memanglah memberi keutamaan kepada anak-anak tempatan apatah lagi yang mempunyai kelulusan dan berkelayakan untuk mengisi jawatan-jawatan tertentu bukan sahaja dalam bidang *health professional* seperti Juru X-Ray, farmasi dan sebagainya malahan termasuk doktor dan jururawat.

Menurut statistik jumlah tenaga sokongan alat *health professional* Bahagian II ke atas sehingga bulan Februari 2015 Masihi berjumlah 394 orang pegawai. Hanya 14 orang sahaja dari tenaga luar. Walau bagaimanapun, tenaga sokongan masih lagi tidak

mencukupi disebabkan oleh perkembangan perkhidmatan keperluan dan jika tidak terdapat calon-calon anak tempatan berkelulusan dan berkelayakan. Maka, kalau tidak ada pilihan Kementerian Kesihatan akan terus memproses untuk pengambilan warganegara asing seperti lazimnya dilakukan sama ada secara *locum* atau berkontrak.

Seterusnya soalan tadi, bukan sahaja ditimbulkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit tetapi juga ditimbulkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Jumat bin Akim dan Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman. Antara lain, apakah langkah-langkah diambil oleh Kementerian Kesihatan dalam menangani penyakit tidak berjangkit termasuk pencegahan awal penyakit buah pinggang?.

Yang sebenarnya, program pemeriksaan kesihatan di pusat-pusat kesihatan telah mula dilancarkan pada bulan Mei 2013 Masihi di Pusat Kesihatan Sungai Liang. Fungsi klinik ini ialah sebagai klinik penyaringan untuk mengesan dan mencegah penyakit kronik seperti penyakit tekanan darah tinggi, kencing manis dan tinggi kolestrol pada peringkat awal kepada individu yang tidak mempunyai simptom atau tanda penyakit kronik, ia dikendalikan oleh profesional kesihatan.

Pada awalnya kumpulan sasaran ialah Warganegara Brunei dan Penduduk Tetap di kawasan tadahan pusat kesihatan yang berdekatan yang

berumur 40 tahun ke atas dan yang tidak mempunyai perjanjian berterusan di pusat kesihatan. Khidmat pemeriksaan yang diberikan adalah pemeriksaan berat badan, tekanan darah, gula dalam darah dan tahap kolesterol. Status terkini, program ini telah dilaratkan di semua pusat kesihatan seluruh negara secara berperingkat-peringkat mulai Februari 2014 Masihi. Apa yang mendukacitakan mengikut perangkaan yang diterima daripada pusat-pusat kesihatan sambutan orang ramai kurang menggalakkan iaitu hanya 0.20 peratus daripada sasaran telah hadir mengikuti program ini.

Dari itu, dalam kesempatan ini saya ingin menyeru kepada orang ramai dan minta kerjasama daripada Ahli-Ahli Yang Berhormat supaya orang ramai akan dapat datang ke pusat-pusat kesihatan bagi mengikuti program *screening* tersebut khususnya kepada mereka yang berumur 40 tahun ke atas.

Seterusnya, kaola ingin meneruskan persoalan yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Seri Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Di-Raja Dato Paduka Awang Haji Zainal. Adakah cadangan bagi buku *National Strategy for Maternal, Infant and Young Child Nutrition 2014-2020* dan *Brunei Darussalam Journey Towards Comprehensive Maternal, Infant and Young Child Nutrition* untuk disebarluaskan dan diterjemahkan dalam bahasa Melayu dan bahasa Mandarin?

Yang sebenarnya, buku *National Strategy for Maternal, Infant and Young Child Nutrition 2014-2020* merupakan sebuah buku teknikal yang mengandungi rangka kerja khusus bagi *Task Force* Pemakanan ibu, anak-anak damit dan kanak-kanak kecil, Kementerian Kesihatan. Adapun buku strategi ini telah pun diagihkan kepada kementerian-kementerian yang relevan dan *stakeholders* yang berkenaan yang memainkan peranan penting dalam turut sama-sama menjayakan strategi pemakanan kebangsaan ini.

Memandangkan buku ini mengandungi maklumat teknikal, maka ia bukanlah bermaksud untuk diagihkan kepada orang ramai. Oleh itu, Kementerian Kesihatan berpendapat buku ini tidaklah perlu buat masa ini untuk diterjemahkan kepada bahasa-bahasa yang lain.

Manakala, buku yang berhubung dengan *Brunei Darussalam Journey Towards Maternal, Infant and Young Child Nutrition* itu ia akan diteliti sama ada perlu untuk diterjemahkan dalam bahasa Melayu dan bahasa Mandarin jika ia bersesuaian dan adakah ia perlu benar-benar untuk diagihkan kepada orang ramai.

Adakah rancangan Kementerian Kesihatan untuk menghantar pakar dan mesin perubatan seperti *MRI* di hospital-hospital lain yang juga ditimbulkan oleh Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Seri Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Di-Raja Dato Paduka Awang Haji Zainal.

Berhubung dengan soalan tersebut, di hospital-hospital daerah lain seperti Hospital Suri Seri Begawan, Kuala Belait, Hospital Pengiran Muda Haji Al-Muhtadee Billah, Tutong, memang ada terdapat beberapa orang pakar tertentu mengikut keperluan. Di samping itu, pakar-pakar yang bertugas secara khusus di Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha juga memberikan perkhidmatan secara berjadual mengikut kepakaran dan keperluan serta keramaian pesakit di hospital-hospital tersebut.

Mengenai peralatan perubatan khusus seperti *CT Scan*, *Ultrasound*, *Echo* dan lain-lain peralatan yang sesuai memang ada juga terdapat dibekalkan di hospital-hospital tersebut mengikut keperluan dan kesesuaiannya. Berhubung dengan mesin *MRI* yang berharga \$4.7 juta, ini memerlukan tenaga kepakaran yang mempunyai pengalaman khusus untuk mengendalikan mesin ini, Kementerian Kesihatan memikirkan adalah lebih kos efektif jika mesin ini hanya dipusatkan di Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha sahaja. Ini adalah juga adalah mengambil kira bahawa Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha adalah hospital *tertiary* iaitu hospital rujukan umum bagi negara ini.

Mana-mana keperluan peralatan, perkakas perubatan akan sentiasa diteliti dari semasa ke semasa. Ianya akan dinilai dari segi kos efektifnya, keperluan perkembangan perkhidmatan dan teknologi perubatan serta keberkesanannya termasuk juga keperluan tenaga kepakaran dalam

mengendalikan mesin-mesin perubatan yang berkenaan.

Yang Berhormat juga tadi menimbulkan adakah perancangan untuk mempromosi industri pelancongan kesihatan di negara ini? Seperti sama-sama kita sedia maklum, bahawa kita juga mempunyai sesi perubatan swasta seperti *JPMC, Gleneagles JPMC*, Panaga dan klinik swasta dimana Kementerian Kesihatan sentiasa mengalu-alukan untuk mempromosi industri kesihatan di negara ini.

Walau bagaimanapun, seperti kita sedia maklum, hospital-hospital di Kementerian Kesihatan ada juga menerima pesakit-pesakit dari luar negeri dalam perkhidmatan kepakaran yang tertentu.

Seterusnya, soalan yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Awang Haji A. Ahmad bin Husain berhubung dengan bangunan baharu di Mukim Berakas 'B'. Apakah perancangan bagi Pusat Kesihatan Berakas ini akan digantikan dan seumpamanya?

Yang sebenarnya, bangunan yang sedang dibina di tapak Rancangan Skim Perumahan Negara (RPN) Lambak Kanan itu bukanlah hospital. Ianya adalah Pusat Kesihatan yang komprehensif dan bukan ada wad di sana itu, bukan ada *in-patient*. Ia hanya memberikan perkhidmatan *outpatient* kepada penduduk di persekitaran pusat kesihatan itu nanti. Ia memberikan Perkhidmatan Kesihatan asasi, Perkhidmatan Kesihatan Ibu-Ibu Dan

Kanak-Kanak, Perkhidmatan Kesihatan Pergigian, Perkhidmatan Farmasi, Perkhidmatan Pengambilan Darah, Pemeriksaan Kesihatan, *Nurse-led Clinic*, Klinik Berhenti Merokok, Perkhidmatan Pemakanan Masyarakat, Perkhidmatan Psikologi Masyarakat, Perkhidmatan Kesihatan Mental, Perkhidmatan Rehabilitasi Komuniti dan seumpamanya.

Manakala cadangan untuk pembinaan Pusat Kesihatan Berakas "A" sedang dalam penelitian mengikut keutamaan dan keperluan selaras dengan Pelan Induk Sistem dan Infrastruktur Kesihatan Negara Brunei Darussalam.

Berhubung dengan kemudahan dan gaji yang lebih kepada doktor, jururawat dan ahli yang profesional yang ditimbulkan tadi oleh Yang Berhormat Awang Haji Jumat bin Akim. Untuk makluman Ahli Yang Berhormat bahawa alhamdulillah seperti kita sedia maklum bahawa Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam telah pun memperkenankan Skim Perkhidmatan Kedokteran baharu dan Skim Perkhidmatan Kejururawatan baharu.

Walau bagaimanapun, setelah diteliti semula, kementerian ini telah mencadangkan penambahbaikan kepada Skim Perkhidmatan Kedokteran baharu itu untuk disemak semula dan disamaratakan dalam bidang kedokteran bahagian perubatan, penjagaan kesihatan asasi, perkhidmatan kesihatan awam dan pergigian supaya ia akan

lebih adil, saksama dan setara bagi semua bidang kedokteran memandangkan tiap-tiap bidang mempunyai peranan yang sama penting dalam menyumbangkan skop kepakaran masing-masing yang merangkumi aspek-aspek promosi kesihatan, pencegahan penyakit, rawatan dan pemulihan dari peringkat awal bagi memastikan adanya sistem perkhidmatan kesihatan yang komprehensif, kukuh dan mapan.

Ini adalah juga berasaskan kepada rasional dan justifikasi yang berasaskan bukti termasuk penelitian melalui perbandingan Skim Perkhidmatan Kedokteran dan situasi masa kini di negara-negara luar. Cadangan ini telah pun dihadapkan kepada Jabatan Perkhidmatan Awam pada akhir bulan 2014 Masihi.

Manakala Skim Perkhidmatan bagi Ahli Profesional, Ahli Kesihatan Bersekutu telah pun juga dihadapkan kepada Jabatan Perkhidmatan Awam untuk penelitian dan pertimbangan. Skim-skim bagi profesional kesihatan ini semata-mata untuk kita memberikan insentif kepada anak-anak tempatan dan bagi menggalakkan anak-anak tempatan untuk mengambil jurusan dalam bidang kesihatan di samping dalam usaha kita untuk menggalakkan mereka yang berkemahiran akan kekal bekerja di negara ini dalam kepakaran masing-masing.

Juga ditimbulkan tadi oleh Yang Berhormat Awang Haji Jumat bin Akim, adanya keperluan untuk Imam *full-time*

di surau Nuurun 'Inayah di Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha. Pada masa ini, untuk makluman, memang ada 7 orang tenaga kerja daripada Kementerian Hal Ehwal Ugama iaitu 4 orang Guru Agama lelaki dan 3 orang Guru Agama perempuan. Mereka ini mempunyai tugas-tugas masing-masing dalam:

1. Membimbing para pesakit yang sedang nazak dengan bacaan-bacaan yang tertentu;
2. Membimbing dan memberi tunjuk ajar kepada para pesakit yang berkaitan dengan ibadat seperti cara-cara bersuci, berwudu dan sebagainya;
3. Memberi nasihat, bimbingan dan motivasi kepada para pesakit dengan zikir, doa, selawat dan seumpamanya;
4. Mengazan dan mengiqamatkan anak-anak yang baru lahir; dan
5. Membimbing apa jua para pesakit perlukan.

Berkaitan dengan Imam ini, insya-Allah perkara ini akan dirundingkan bersama dengan Kementerian Hal Ehwal Ugama sama ada perlu mengadakan Imam sepenuh masa di surau Nuur 'Inayah tersebut. Kita akan mengalu-alukan jika ada benar-benar diperlukan. Walau macam manapun guru-guru agama lelaki ini sekali sekala menjadi Imam, kalau ada masa yang terluang bagi mereka atau tidak ada kerja-kerja yang

berkaitan, mereka juga menjadi imam dalam waktu-waktu sembahyang yang tertentu.

Manakala soalan yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Zulkifli bin Haji Abdul Hamid. Perkara ini memang sukar sedikit. Walau bagaimanapun, kaola sedaya upaya akan menjawabnya.

Adakah kementerian ini mengadakan satu kajian mengenai hubungan kait ketagihan penggunaan *gadget* dengan kelambatan perkembangan kanak-kanak? Statistik mengenai perkembangan kanak-kanak berhubung kait dengan penggunaan *gadget* seperti *tablet* dan *ipad* dan sebagainya?

Menurut Pakar Pediatrik Komuniti di Kementerian Kesihatan yang saya perolehi, beberapa kajian antarabangsa dijalankan mengenai penggunaan *gadget* dengan perkembangan kanak-kanak. Sejauh ini keputusan kajian tersebut tidak *conclusive*. Bagi menjalankan kajian di Brunei mengenai perkara ini adalah tidak signifikan memandangkan bilangan kes yang terdapat di Brunei sangat kecil.

Juga menurut Pakar Psikiatri Belia dan Kanak-Kanak, Kementerian Kesihatan, pada Tahun 2014 Masihi hanya terdapat kurang daripada 10 kes menunjukkan tanda-tanda ketagihan *gadget*. Tetapi ini bukanlah penyebab utama, ia sebenarnya berpunca daripada *complex behavioural and psychological issue*. Sehingga kini tidak ada sebarang bukti menunjukkan penggunaan *gadget* yang berlebihan boleh mengakibatkan

Attention Deficit Hyperactive Disorder (ADHD). Walau bagaimanapun penggunaan *gadget* yang berlebihan mengakibatkan kurangnya interaksi sosial dan peluang pembelajaran bagi kanak-kanak yang terlibat. Kementerian Kesihatan menasihatkan para ibu bapa untuk memantau dan mengawal penggunaannya dan jika perlu adalah dinasihatkan untuk berjumpa doktor di hospital atau di pusat-pusat kesihatan. Walau macam manapun, Kementerian Kesihatan akan sentiasa memantau dan mengikuti perkembangannya dari semasa ke semasa dan juga mengikut saranan dan nasihat Pertubuhan Kesihatan Sedunia.

Manakala, soalan yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Haji Awang Ahmad Morshidi bin Pehin Orang Kaya Digadong Seri Diraja Dato Laila Utama Haji Awang Abdul Rahman iaitu mengenai penggantian pendawaian elektrik hospital iaitu setelah terjadi insiden kebakaran di Pusat Kardiologi dan lif di blok Pesakit Luar.

Kementerian Kesihatan sentiasa mengambil perhatian berat mengenai insiden-insiden yang mendukacitakan seperti yang dilaporkan tadi oleh Yang Berhormat. Kementerian Kesihatan mengambil tindakan dan langkah-langkah perlu untuk menjaga keselamatan dalam isu-isu pendawaian elektrik secara keseluruhan. Bukan sahaja di Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha tetapi fasiliti-fasiliti yang lain dengan kerjasama pihak Jabatan Perkhidmatan Elektrik, Jabatan Perdana Menteri, Jabatan Mekanikal, Elektrikal

Jabatan Kerja Raya, Kementerian Pembangunan dan juga Jabatan Bomba dan Penyelamat, Kementerian Hal Ehwal Dalam Negeri.

Alhamdulillah, Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha telah pun diberikan peruntukan \$28,000,570.00 untuk melaksanakan projek menaik taraf dan kemudahan. Projek ini sedang dalam proses pelaksanaan dan termasuklah bagi projek pendawaian Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha secara berperingkat-peringkat. Projek ini melibatkan kerja-kerja pengubahsuaian dan menaik taraf kemudahan yang ada termasuklah kerja-kerja penggantian pendawaian dan elektrik yang baharu yang dilaratkan dengan *single insulation test* ke atas pendawaian elektrik dan juga penggantian-penggantian *convention light fitting* kepada jenis lampu *led* dengan mengambil kira aspek-aspek keselamatan malah juga penjmatan penggunaan elektrik.

Pada ketika ini Kementerian Kesihatan juga telah membukakan tawaran bagi melantik konsultan pakar untuk membuat *electrical integrity check* dengan kerjasama pihak Jabatan Perkhidmatan Elektrik, Jabatan Perdana Menteri. Konsultan tersebut akan membuat kerja-kerja yang dihasratkan tersebut. Pada masa ini konsultan tersebut akan membuat penilaian, pemeriksaan dan menyediakan laporan komprehensif dan memberikan cadangan-cadangan pembaikan khusus bagi memperbaiki keadaan pendawaian

di Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha.

Untuk makluman berhubung dengan lif di blok yang mengalami kebakaran itu. Tawaran telah pun dibukakan dan pada masa ini dalam proses penelitian dan pertimbangan bagi kerja-kerja penggantian lif baharu termasuk peralatan dan pendawaian baharu dilaksanakan.

Seterusnya soalan yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Gapor @ Haji Md. Daud bin Karim terhadap status Pelan Induk Sistem dan Infrastruktur Kesihatan Negara Brunei Darussalam.

Pada menjawabnya mengenai Pelan Induk tersebut, sukacita dimaklumkan bahawa projek Pelan Induk dan Infrastruktur Kesihatan Negara Brunei Darussalam telah dimulakan pada bulan Ogos 2012 Masihi. Alhamdulillah telah dapat disiapkan dengan penyerahan dokumen Pelan Induk oleh konsultan pada bulan November 2014 Masihi, iaitu daripada konsultan yang dilantik *The Innoval Group* dari *United State of America*. Projek ini melibatkan penelitian dan kajian terperinci secara *evidence base* telah menghasilkan Pelan Induk yang komprehensif dengan mengenal pasti 7 strategi utama Projek Utama Sistem dan Infrastruktur Kesihatan seperti yang telah saya huraikan dalam mukadimah awal pada petang semalam.

Ini termasuklah, telah mengenal pasti lebih daripada 80 inisiatif yang memberi

perhatian kepada semua komponen sistem penjagaan kesihatan seperti:

- i. Penyampaian perkhidmatan;
- ii. Urus tadbir;
- iii. Sumber tenaga manusia;
- iv. Sumber kewangan bagi kesihatan;
- v. Teknologi maklumat bagi penyelidikan; dan
- vi. Produk *vaccine* dan teknologi perubatan.

Perkara ini dilaksanakan mengikut keutamaan dalam rangka kerja jangka pendek, sederhana dan panjang. Inisiatif-inisiatif ini sebahagiannya sedang dalam pelaksanaan dan akan terus dilaksanakan mengikut keutamaan.

Pelan Induk Sistem Infrastruktur Negara Brunei Darussalam yang komprehensif ini, dihasratkan sebagai hala tuju mengukuhkan sistem perkhidmatan penjagaan kesihatan pada abad 21 dengan meliputi perancangan bagi tempoh lebih 20 tahun sejajar dan bagi mendukung Wawasan Negara 2035.

Satu lagi yang ditimbulkan tadi oleh Yang Berhormat Awang Haji Gapor @ Haji Md. Daud bin Karim, ialah tentang keperluan untuk menambah doktor dan jururawat di Pusat Kesihatan Muara.

Mengikut perangkaan jumlah tahunan kedatangan pesakit di Pusat Kesihatan Muara, menunjukkan peningkatan dari tahun 2008 hingga 2011 Masihi. Walau bagaimanapun, jumlah tersebut telah menunjukkan penurunan sejak 2012 Masihi. Misalannya sahaja pada tahun

2010 Masihi sebanyak 36,306 pesakit. Manakala pada tahun 2012 Masihi ia telah menurun kepada 32,706 pesakit. dan seterusnya pada tahun lepas 2014 Masihi menurun kepada 29,564 pesakit. Oleh itu, perancangan untuk penambahan tenaga doktor dan jururawat di Pusat Kesihatan Muara pada masa ini belumlah bersesuaian. Ini memandangkan jumlah tenaga kerja doktor ditempatkan di Pusat Kesihatan Muara seramai 5 orang dan jururawat 16 orang. Ini adalah difikirkan memadai setakat ini untuk memberikan perkhidmatan penjagaan asasi kepada rakyat dan penduduk di persekitaran Pusat Kesihatan Muara tersebut.

Walaupun macam manapun, perkara ini akan diteliti semula dari semasa ke semasa. Jika keramaian pesakit dan keperluan bertambah, insya-Allah jumlah doktor dan kakitangan yang lain akan dipertimbangkan mengikut kesesuaian dan keperluan.

Persoalan yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman iaitu mengenai kajian mengenai tahap pengetahuan orang ramai tentang aktiviti promosi kesihatan yang telah dijalankan setakat ini.

Seperti yang telah saya nyatakan yang berhubung kait dengan pencegahan dan mengawal penyakit-penyakit tidak berjangkit, pihak Kementerian Kesihatan telah banyak mengadakan program dan aktiviti promosi kesihatan bagi orang ramai dan menggalakkan pemeriksaan kesihatan dari semasa ke semasa.

Seperti yang dimaklumi pada bulan 9 September tahun lepas, Kementerian Kesihatan telah melancarkan kempen besar-besaran iaitu Kempen Kebangsaan Membanteras Penyakit-Penyakit Tidak Berjangkit 2014 Masihi. Bagi menumpukan perhatian untuk meningkatkan pengetahuan orang ramai mengenai penyakit-penyakit tidak berjangkit serta langkah-langkah pencegahan yang boleh diambil dengan membawa 4 mesej utama yang telah dikenal pasti semasa kempen tersebut iaitu:

- i. Khusus mengenai persekitaran bebas tembakau;
- ii. Membaca label dan memilih makanan sihat;
- iii. Melakukan kegiatan fizikal; dan
- iv. Mengenali ubat dan mengawal penyakit.

Alhamdulillah, kaji selidik bagi menilai keberkesanan kempen tersebut khususnya dari segi tahap pengetahuan, sikap dan tingkah laku orang ramai berkaitan penyakit-penyakit tidak berjangkit di peringkat kebangsaan, telah pun dikendalikan pada bulan Disember 2014 hingga Januari 2015 Masihi, dan telah melibatkan lebih 1,100 orang.

Untuk makluman, hasil kaji selidik tersebut dalam proses penganalisan dan sebuah bengkel bagi membincangkan penganalisan data dapatan dan laporan kaji selidik tersebut akan dikendalikan pada 25 hingga 26 Mac ini, dengan bantuan kepakaran dari Institut Kesihatan Umum Malaysia.

Insya-Allah laporan kaji selidik dan dapatan kajian akan dikongsikan nanti dengan pihak-pihak yang berkepentingan.

Juga Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman juga menimbulkan terhadap program pembedahan bagi pemindahan buah pinggang di Negara Brunei Darussalam. Seperti kita sedia maklum, bahawa perkembangan perkhidmatan kepada pesakit buah pinggang dalam program buah pinggang di negara ini telah pun dilaksanakan yang mana program pembedahan pemindahan buah pinggang yang pertama di negara ini, telah pun alhamdulillah berjaya dilaksanakan pada 21 November 2013 Masihi di Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha.

Pembedahan yang kedua, juga telah berjaya dilaksanakan pada 16 Oktober 2014 Masihi. Insya-Allah, dari semasa ke semasa jika di pikirkan pesakit-pesakit itu bersesuaian dan juga memenuhi kehendak kriteria-kriteria, pembedahan bagi pemindahan buah pinggang akan dilaksanakan dari semasa ke semasa.

Dalam pada itu, bagi kes-kes yang banyak *complication* masih lagi perlu dihantar ke luar negeri iaitu seperti Singapura dan Malaysia untuk menjalani pembedahan buah pinggang tersebut bagi memastikan bahawa ia ada *multi discipline* kepakaran jika sekiranya ia difikirkan perlu dan bersesuaian memandangkan kepada keadaan pesakit.

Soalan seterusnya ialah soalan terakhir Yang Berhormat Pengerusi yang ditimbulkan oleh Yang Berhormat Pehin Kapitan Lela Diraja Dato Paduka Awang Goh King Chin tadi iaitu berhubung dengan peruntukan bagi program promosi kesihatan dan mengadakan iklan promosi kesihatan dalam TV seperti mana di Malaysia.

Yang sebenarnya peruntukan telah pun juga diluluskan pada bajet 2014/2015 yang lalu, iaitu sebanyak \$700,000.00 dan peruntukan-peruntukan tersebut telah pun digunakan sepenuhnya untuk membiayai pelbagai keperluan bagi program-program, aktiviti-aktiviti dan kempen promosi kesihatan di seluruh negara termasuk mengadakan latihan-latihan khusus dan yang tertentu.

Dari segi penyaluran atau penyebaran mesej-mesej kesihatan ini, pihak Kementerian Kesihatan telah mengenal pasti pendekatan dan media-media termasuk strategik melalui TV untuk digunakan. Beberapa buah iklan promosi kesihatan telah pun dihasilkan dan dikeluarkan melalui saluran RTB. Insya-Allah Kementerian Kesihatan akan mempergiatkan lagi usaha dalam mempromosi kesihatan dengan kerjasama RTB dan juga agensi-agensi yang berkaitan dengan media massa.

Selain itu, pendekatan lain juga digunakan untuk menyebarkan maklumat kesihatan melalui: penghasilan dan pengagihan risalah-risalah kesihatan:

- Pameran dan jerayawara yang diadakan mengenai tajuk-tajuk tertentu dari semasa ke semasa
- Iklan dan artikel kesihatan dalam akhbar-akhbar tempatan
- Iklan-iklan pada *shuttle bus* di Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha
- Saluran mesej atau iklan melalui media sosial seperti *Facebook* dan *Instagram* Pusat Kesihatan dan laman *web* Kementerian Kesihatan
- Ceramah, taklimat, aktiviti keramaian semasa kempen-kempen yang diadakan dari semasa ke semasa.

Sekali lagi insya-Allah dari semasa ke semasa Kementerian Kesihatan akan berusaha menyebarkan dan memberkesankan lagi tatacara penyebaran maklumat kesihatan terutama sekali untuk pengajaran masyarakat mengenai amalan cara hidup sihat.

Sekali lagi saya mengucapkan berbanyak-banyak terima kasih, mudah-mudahan segala penjelasan itu akan dapat menjawab soalan-soalan yang ditimbulkan oleh Ahli-Ahli Yang Berhormat dan saya sudahi dengan ucapan terutama sekali pada Yang Berhormat Pengerusi terima kasih. Sekian Wabillahit Taufik Walhidayah, Wassalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Menteri Kesihatan. Ahli-Ahli Yang Berhormat. Setelah kita mendengar ulasan-ulasan

lanjut daripada Yang Berhormat Menteri Kesihatan terhadap soalan-soalan yang telah dikemukakan oleh Ahli-Ahli Yang Berhormat Yang Dilantik. Maka sekarang kita akan beralih kepada Tajuk Jadual seterusnya.

Yang Berhormat Jurutulis I: Tajuk SN01A hingga SN08A-Kementerian Perhubungan.

Yang Berhormat Pengerusi: Ahli-Ahli Yang Berhormat. Sidang Jawatankuasa sepenuhnya sekarang membincangkan Anggaran Belanjawan bagi Kementerian Perhubungan dan jabatan-jabatan di bawahnya bagi Tajuk SN01A hingga Tajuk SN08A. Sebelum Tajuk ini saya bukakan untuk dibahas untuk Ahli-Ahli Yang Berhormat Yang Dilantik, saya telah difahamkan bahawa Yang Berhormat Menteri Perhubungan ingin untuk menyampaikan mukadimahnyanya berkenaan dengan Anggaran Belanjawan bagi Kementerian Perhubungan dan jabatan-jabatan di bawahnya. Silakan Yang Berhormat Menteri Perhubungan.

Yang Berhormat Menteri Perhubungan: Terima kasih, Yang Berhormat Pengerusi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh. Yang Berhormat Pengerusi. Alhamdulillah lebih dahulu kaola bagi pihak seluruh warga Kementerian Perhubungan dengan penuh hormat dan takzim menjunjung kasih setinggi-tingginya Ke hadapan Majlis Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Baginda Sultan Haji

Hassanal Bolkiah Mu'izzaddin Waddaulah ibni Al-Marhum Sultan Haji Omar 'Ali Saifuddien Sa'adul Khairi Waddien, Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam dan Kementerian Kewangan kerana memperkenankan peruntukan sebanyak \$75,325,600.00 kepada Kementerian Perhubungan dan jabatan-jabatan di bawahnya.

Ini berbanding dengan peruntukan yang lebih kurang \$44 juta pada tahun lepas. Dengan peruntukan yang diluluskan ini, Kementerian Perhubungan akan terus cuba melaksanakan projek-projek strategiknya sebagai usaha berterusan Kerajaan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam untuk memajukan sektor perhubungan dan pengangkutan di negara ini.

Izinkan kaola untuk mengongsikan kesinambungan kepada beberapa perkembangan projek dan inisiatif yang telah kaola sampaikan dalam majlis permesyuaratan ini yang kesepuluh tahun lepas berpandukan kepada 6 strategi teras Kementerian Perhubungan iaitu:

1. Pengkorporatan dan penswastaan. Ada beberapa perkembangan dalam usaha-usaha yang sedang dijalankan dalam teras ini. Usaha-usaha itu ialah:
 - i. Penubuhan Autoriti Maritim dan Pelabuhan Negara Brunei Darussalam (AMPBD). Usaha dalam bidang ini adalah meneliti

- dan sekarang mengemaskan sejumlah 44 undang-undang dan peraturan yang berkaitan. Usaha ini ialah bagi menyelaraskan bidang kawal seliaan dan pemberian perkhidmatan.
- ii. Penyediaan rangka kerja dan *modality* bagi pengkorporatan pos dan juga mengkormesialkan pengurusan Lapangan Terbang Antarabangsa Brunei (LTRB).
2. Memudah cara dan menggalakkan penyertaan sektor swasta. Ada beberapa perkembangan baharu dalam teras ini:
- i. Penubuhan *Syarikat Progress Cellular Sendirian Berhad (PCSB)*. Sebuah syarikat milik penuh *Darussalam Asset Sendirian Berhad* telah mula mengambil alih operasi *Syarikat B.Mobile Communication Sendirian Berhad* mulai 1 Julai 2014 Masihi. Syarikat *PCSB* menawarkan produk dan perkhidmatan info komunikasi yang inovatif kepada pelanggan-pelagannya melalui rangkaian *3G*.
 - ii. Penyelarasan kadar baharu *DST Sendirian Berhad* dan *Progressive Cellular Sendirian Berhad*. Atas inisiatif *AITI* pada 25 Februari 2015 Masihi yang lepas, kedua-dua syarikat telah bersetuju untuk meniadakan caj panggilan masuk (*incoming call chargers*) bagi setiap panggilan dari *mobile* ke *mobile* antara kedua syarikat ini.
- Kedua-dua inisiatif yang kaola terangkan di atas adalah bukti bahawa penyertaan dan persaingan *Progressive Cellular Sendirian Berhad* ini telah mewujudkan iklim industri yang lebih menarik dan *vibrant* di samping pengenalan beberapa produk yang inovatif untuk menarik pelanggan yang bertambah; dan
- iii. Pelan baharu perkhidmatan jalur lebar Telekom Brunei Berhad. Pelan perkhidmatan jalur lebar atau *broadband*. Mulai 1 Mac 2015 Masihi ini dengan kadar sewa 40 peratus lebih murah kini membolehkan apa yang dipanggil *fair usage*. Di samping menggalakkan pemakaian dan pengurusan penggunaan pakej jalur lebar yang berkelajuan tinggi. Dalam masa yang sama tarif baharu ini akan membolehkan pengguna memilih pelan yang sesuai dengan tahap penggunaan mereka.
3. Teras yang ketiga, pembangunan infrastruktur. Di bawah teras ketiga ini, beberapa projek utama adalah seperti yang berikut dan projek-projek ini ialah kesinambungan juga daripada apa yang kaola terangkan dalam mukadimah kaola tahun lepas:

1. Projek modenisasi Lapangan Terbang Antarabangsa Brunei yang dijalankan oleh *Brunei Economic Development Board*. Insya-Allah projek ini akan siap keseluruhannya pada bulan Jun tahun ini. Setakat ini beberapa kemudahan penumpang telah pun siap sepenuhnya dan digunakan. Antaranya:
 - i. *Departure Link Bridge* dan *Centralised Screening* telah pun mula beroperasi pada 8 Januari 2015 Masihi;
 - ii. *Arrival Baggage Reclaim Hall* dan peralatan pengendalian bagasi yang baharu telah dibuka dan telah mula digunaka pada 9 Februari 2015 yang lepas; dan
 - iii. Surau Lapangan Terbang Antarabangsa Brunei dijangka akan siap sepenuhnya bagi kegunaan orang ramai pada penghujung bulan Mac ini.
2. Projek *Ports Birth Extension*. Tender pembinaan projek ini telah diiklankan dan insya-Allah dijangka akan siap pada penghujung tahun 2016 Masihi;
3. Dalam bidang *national broadband policy*. Dasar Jalur Lebar Kebangsaan Negara Brunei Darussalam yang telah dilancarkan pada 11 November tahun lepas, telah menetapkan dasar dan

matlamat kerajaan bagi membangun sektor jalur lebar untuk tempoh 4 tahun yang akan datang iaitu daripada 2014 hingga 2017 Masihi. Usaha ini adalah langkah untuk memastikan penyediaan perkhidmatan jalur lebar yang mampu milik, berkualiti dan berkelajuan tinggi kepada majoriti penduduk Negara Brunei Darussalam.

Dua perkembangan baharu dalam infrastruktur jalur lebar ini ialah:

- i. Pelaksanaan *fibre to the home (FTTH)*. Projek yang dijalankan oleh Telekom Brunei Berhad. *FTTH* fasa kedua yang telah bermula sejak bulan Jun 2014 Masihi meliputi kawasan Sengkurong, Jerudong, Rimba, Madewa, Salar, Kuala Belait, Mumong, Sungai Taring, Sungai Liang dan Seria dijangka akan siap pada bulan Januari 2017 Masihi. Jumlah premis yang telah disambung dengan perkhidmatan *FTTH* untuk fasa satu dan insya-Allah untuk fasa dua ialah sebanyak 25,500 buah;
- ii. Perkhidmatan telefon bimbit berkemampuan *broadband* menggunakan teknologi *LTE (Long Term Evolution) 4G*. Kementerian Perhubungan dan *AITI* telah mengeluarkan lesen (*frequency*) 1,800 megahertz kepada *Syarikat DST Sendirian Berhad* bagi perkhidmatan

- 4G/LTE sejak bulan April 2014 Masihi. Pada masa ini jumlah keseluruhan pelanggan 4G yang berkemampuan perkhidmatan jalur lebar *broadband* sudah mencapai 40,250 orang pelanggan;
- iii. Pembinaan menara telekomunikasi. Seperti yang telah kaola maklumkan dalam Permesyuaratan Kesepuluh Majlis Mesyuarat Negara Tahun 2014 Masihi, terdapat 29 tapak yang telah dirancang untuk dibina pada tahun lepas. Status pelaksanaan bagi menara-menara tersebut adalah bagi tahun 2014/2015 Masihi sebanyak 18 tapak baharu telah dikenal pasti bagi pembinaan menara-menara baharu dan setakat ini 311 menara telah pun siap dibina di seluruh negara. Iaitu *DST* sebanyak 231 dan *Progresif Cellular Sendirian Berhad* sebanyak 80;
- iv. Pelan induk Pengangkutan Darat (*Land Transport Master Plan*). Projek penyediaan pelan induk ini telah siap dan diberigakan kepada orang ramai termasuk Ahli-Ahli Yang Berhormat. Kaola mengambil kesempatan ini sekali lagi merakamkan ribuan terima kasih atas kecenderungan Ahli-Ahli Yang Berhormat. *Land Transport Master Plan* ini mengandungi banyak *policy recommendation*. Hasil daripada *Land Transport Master Plan* ini ialah Kertas Putih Pengangkutan Darat yang telah pun dilancarkan pada 15 Disember 2014 Masihi dan pemberigaannya diteruskan bagi mengumpul maklum balas daripada orang ramai serta pihak-pihak berkepentingan untuk menambah baik dasar dan strategi yang terkandung di dalamnya;
- v. Kertas Putih *Information and Telecommunication* iaitu Kertas Putih *ICT*. Kementerian Perhubungan melalui *AITI* telah memulakan satu kajian menyeluruh dalam bentuk Kertas Putih *ICT* bagi Negara Brunei Darussalam. Usaha ini bagi mengenal pasti program-program *ICT* yang sedia ada dan memahami dan seterusnya mencadangkan strategi-strategi memenuhi Wawasan Negara 2035;
- vi. Kemudahan infrastruktur pengangkutan awam. Antara perkembangan dalam meningkatkan perkhidmatan dalam kebolehsasaran dan kesalinghubungan sistem bas awam di Negara Brunei Darussalam. Perkembangan-perkembangannya adalah seperti berikut: pembinaan terminal bas Muara insya-Allah dijangka akan siap pada bulan April 2015 Masihi dan rancangan pembinaan *Bus Central* di Kampung Rimba dan penelitian terhadap terminal-

terminal bas yang lain sedang dijalankan; dan

- vii. *Taxi franchise*. Kaola dalam kesempatan ini memohon maaf kerana langkah-langkah untuk memperbaiki dan meningkatkan perkhidmatan - perkhidmatan teksi belum dapat dibuat dengan secara berkesan. *LTMP* telah pun mengenal pasti beberapa langkah untuk memperbaikinya termasuk kaedah memperkenalkan sistem *Taxi Franchise*. Langkah ini akan sentiasa diteliti untuk perlaksanaan.
4. Teras yang keempat, peningkatan operasi. Dalam peningkatan operasi ini kaola ingin mengongsikan beberapa perkembangan baharu semata-mata bagi kemudahan orang ramai secara *customer friendly*:

1. Usaha penyediaan terminal *online* di semua premis Jabatan Pengangkutan Darat seluruh negara pada bulan April 2015 Masihi ini dihasratkan untuk menggalakkan orang ramai membaharui lesen kenderaan dan lesen memandu secara *online* tanpa keperluan untuk beratur.

Sehingga awal bulan Mac ini seramai 1,800 orang pemohon *online* telah pun dicatatkan dan Kementerian Perhubungan menasaskan permohonan *online* menjelang hujung tahun 2015 Masihi, Sistem

online merupakan dalam menyediakan perkhidmatan yang dapat diakses *anytime, anywhere* di samping itu mana-mana urusan lain yang perlu dilaksanakan di Jabatan Pengangkutan Darat seperti mengambil lesen dan membayar akan diadakan *queue* system di kaunter-kaunter khas dan dokumen dan bagi pengkhususan perkhidmatan *online* ini;

2. Perkhidmatan pesanan ringkas JPD telah pun dilancarkan pada 24 Februari 2015 Masihi yang lepas bagi memudahkan peringatan membaharui lesen memandu dan lesen kenderaan sebulan sebelum mansuh demi memudahkan orang ramai membaharui lesen mereka lebih awal lagi;
3. Bagi memudahkan pengguna mendapatkan maklumat pada bila-bila masa dan di mana sahaja melalui telefon bimbit beberapa aplikasi mudah alih juga telah dilancarkan antara lain seperti *mobile weather cloud, airport web services (I fly Brunei)* yang dilancarkan baru-baru ini dan aplikasi mudah alih SIKAP;
4. Pejabat Pos Mumong dan *Ware housing*. Alhamdulillah Pejabat Pos Mumong akan siap sepenuhnya pada Bulan April 2015 Masihi dan akan berperanan sebagai Pusat Urus Niaga Komuniti dan juga memproses barang-barang pos tambahan bagi yang kedua bagi perkhidmatan yang lebih inklusif; dan

5. Pembangunan Sumber Manusia di bawah ini ada beberapa projek baharu:
- i. *Centre for traffic research (CFTR)*. Kementerian ini sentiasa bekerja sama dengan *Centre for traffic research* yang ditubuhkan di Universiti ITB dalam projek-projek berkaitan dengan pengangkutan darat, laut dan udara melalui kerja-kerja penyelidikan dan perkembangan kapasiti tenaga manusia; dan
 - ii. *National ICT Master Plan for Brunei Darussallam*. Projek ini telah pun dilaksanakan oleh *AITI* pada bulan Jun 2014 Masihi dan telah siap pada penghujung bulan Februari 2015 Masihi. Pelan Induk ini bertujuan mengatasi beberapa cabaran tenaga kerja serta menjadikan *ICT* sebagai tonggak utama bagi pertumbuhan ekonomi. Antara *Key Performance Indicator Plan* ini ialah untuk mencapai 6,000 profesional *ICT* yang berkemahiran dan mewujudkan 1800 pekerjaan dalam bidang *ICT* menjelang tahun 2020 Masihi.
6. *Safety security* dan *clean environment (HSE)* di bawah ini terdapat beberapa projek baru yang ingin kaola kongsi seperti berikut:
- i. Usaha dan inisiatif keselamatan jalan raya, sebagai tambahan kepada inisiatif-inisiatif sebelum ini, buku *safe and smart driving in Brunei Darussalam* telah dilancarkan pada 7 Januari 2015 masihi yang lepas. Kementerian ini berharap buku akan dimanfaatkan dan akan ditambah baik dalam edisi yang akan datang;
 - ii. Penguatkuasaan SIKAP dan keberkesannya. SIKAP atau lebih tani kenali kadang-kadang nama *demerit* telah melihatkan impak *singnificant* kepada budaya memandu dan penurunan sebanyak 25 peratus bagi kadar kemalangan jalan raya yang melibatkan *fatality*. 35 peratus yang melibatkan kecederaan berat dan 12 peratus bagi kecederaan ringan pada tahun 2014 Masihi dibanding dengan tahun 2013 Masihi.
- Penurunan kadar ini merupakan bukan sahaja kesan penguatkuasaan SIKAP tetapi inspirasi dan kesedaran kita sendiri yang memperlihatkan *mind set* yang sudah berubah menjadi lebih baik ke arah menyedari peri mustahaknya budaya semasa memandu. Mengambil kesempatan ini izinkan lah kaola merakamkan ucapan tahniah dan terima kasih pada seluruh *stakeholder* atau pengguna jalan-jalan raya yang sudah nampaknya menunjukkan

- sikap yang lebih berhemah dan lebih mementingkan keselamatan ini;
- iii. Sistem pengawasan komunikasi atau pengurusan trafik udara di Lapangan Terbang Di raja Brunei *CNS/ATM*. Projek ini telah pun kaola sentuh dalam mukadimah kaola pada permesyuaratan Ke Sepuluh tahun lepas. Projek ini sedang dalam pelaksanaan dan dijangka siap pada bulan Februari tahun 2016 Masihi;
- iv. *Low level win shere* alat sistem atau dipanggil *LLWS* system ini meningkatkan tahap keselamatan penerbangan yang beroperasi di Lapangan Terbang Antarabangsa Brunei dengan cara mengesan fenomena perubahan angin dan udara secara mengejut yang memberikan risiko kepada pergerakan pesawat-pesawat semasa mendarat dan berlepas dari ketinggian 2,000 kaki ke bawah. Projek ini mula beroperasi pada 26 Januari 2015 Masihi memenuhi keperluan dan *recommendation* dari Pertubuhan Kaji Cuaca Sedunia WMO dan Ppertubuhan Penerbangan Antarabangsa iaitu *ICAO*;
- v. *UK Civil Aviation Authority International Advice Service* selaras dengan keadaan dan *procedure ICAO* Jabatan Penerbangan Awam bekerjasama dengan syarikat yang dilantik oleh Kerajaan iaitu *Civil Aviation Of International United Kingdom* melaksanakan langkah-langkah meningkatkan tahap keselamatan penerbangan awam Kementerian ini berharap hasil daripada projek ini akan menaikkan keyakinan dalam penerbangan awam dan secara langsung juga menyumbang kepada pertubuhan udara di negara ini. Projek ini dijangka siap pada bulan Mei 2017 Masihi; dan
- vi. *Spill Over* pancaran daripada penyediaan telekomunikasi di negara jiran bagi menangani isu *spill over* dari negara jiran. Satu kumpulan kerja yang terdiri daripada para *operator* di Negara Brunei Darussalam dan Malaysia telah ditubuhkan. Alhamdulillah beberapa kawasan yang sudah ditangani adalah Panchor Murai, Bandar Seri Begawan dan Katimahar dan Pihak *DST* dan *Progressif Cellulor Sdn. Bhd* akan sentiasa berusaha bagi meningkatkan perkhidmatan mereka supaya isu *spill over* ini akan dapat dikurangkan.
- Akhir sekali kaola ingin mengambil kesempatan ini untuk mengucapkan berbanyak-banyak terima kasih kepada semua Ahli Yang Berhormat pihak-pihak agensi kerajaan dan swasta dan khususnya orang ramai atas sokongan

serta kerjasama yang diberikan dalam sama sektor perhubungan dan pengangkutan di negara Brunei Darussalam supaya menjadi sektor yang cepat berkembang dan *vibrate*. Dengan berkat daulat dan pandangan jauh Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei jua insya-Allah Kementerian Perhubungan akan sedaya upaya menjalankan tugas dan amanah sebaik-baiknya bagi kesejahteraan dan kemakmuran negara.

Sekian Yang Berhormat Pengerusi. Kaola mengucapkan terima kasih.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Menteri Perhubungan yang telah menjelaskan mengenai anggaran belanjawan bagi Kementerian Perhubungan dan Jabatan-Jabatan di bawahnya sesuai dengan prioriti nya dan sasaran-sasaran yang akan dituju oleh mereka.

Maka dengan demikian saya berpendapat bahawa Tajuk Kementerian Perhubungan dan jabatan-jabatan di bawahnya bolehlah saya bukakan untuk dibahas. Saya mempunyai senarai sebanyak 10 orang ahli Yang Berhormat Yang Dilantik untuk turut serta dalam Tajuk ini. Maka saya mempersilakan sekarang Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad. Silakan.

Yang Berhormat Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**.
Assalamualaikum Warahmatullahi

Wabarakatuh dan salam sejahtera. Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli Yang Berhormat kaola akan mengusulkan 3 perkara dalam Tajuk SN02A - Jabatan Laut.

1. Penggunaan orang ramai bagi perkhidmatan bot laju penumpang dari Daerah Temburong ke Bandar Seri Begawan dan dari Bandar Seri Begawan ke Daerah Temburong adalah semakin meningkat dan memerlukan penambahan bot laju penumpang;
2. Masalah kekurangan penggunaan perkhidmatan bot laju ini, telah menimbulkan masalah kepada pengguna (orang ramai) dan juga kepada warga perkhidmatan awam yang bertugas di Daerah Temburong. Kadang-kadang ini menjejaskan kerja mereka bertugas dan terpaksa balik awal ke Bandar Seri Begawan.

Bagi menangani perkara yang kaola nyatakan. Apakah langkah-langkah terdekat yang diambil oleh Kementerian Perhubungan oleh pihak Jabatan Laut dalam mengatasi perkara ini? Agar masalah bot penumpang bot laju orang ramai tidak akan berterusan.

Beberapa kejadian kemalangan perkhidmatan bot laju penumpang dari Temburong ke Bandar Seri Begawan, Bandar Seri Begawan ke Temburong pernah berlaku. Kaola amat menghargai atas keprihatinan Kementerian Perhubungan melalui

Jabatan Laut, syarat-syarat atau peraturan-peraturan dipatuhi oleh syarikat-syarikat bot laju penumpang dalam menyediakan jaket keselamatan (*life jacket*) mesti dipakai bagi keselamatan penumpang-penumpang.

Yang Berhormat Pengerusi, kaola juga ingin bertanya apakah ada dipersyaratkan atau peraturan-peraturan tertentu oleh pihak Jabatan Laut mengenai reka bentuk perahu bot laju penumpang ketika ini? Apa yang kaola maksudkan dan pandangan daripada orang ramai untuk diambil perhatian saiz atau luas jendelanya, kiri dan kanan agak kecil. Dan sukar bagi pengguna, penumpang atau penumpang yang berbadan besar untuk keluar melalui jendela tersebut, jika pintu hadapan pemandu berebut-rebut untuk keluar sekiranya perkara-perkara yang tidak diinginkan berlaku; dan

3. Yang Berhormat Pengerusi, dicadangkan di Dewan yang mulia ini supaya pulau-pulau yang ada terdapat di perairan Negara Brunei Darussalam dan di kawasan-kawasan Sungai Brunei akan dapat diberi nama seperti Pulau Sibungur, Pulau Berambang, Pulau Cermin dan lainnya. Ia bertujuan sebagai panduan kepada nelayan-nelayan yang hilang arah panduan sekiranya mereka menghubungi kepada mereka yang berkenaan dan juga untuk pengetahuan kepada orang ramai bahawa nama-nama pulau

tersebut akan dapat dikenali. Kerana apa yang kaola maklum, ada juga orang tidak tahu pulau-pulau yang terdapat di negara kita ini. Terutama sekali belia.

Sekian Yang Berhormat Pengerusi.
Assalamualaikum Warahmatullahi
Wabarakatuh.

Yang Berhormat Pengerusi: Yang Berhormat Menteri Perhubungan.

Yang Berhormat Menteri

Perhubungan: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Mula-mula sekali kaola mengucapkan terima kasih kepada Ahli Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad. Ketiga cadangan itu paling bagus dan dapat kaola jadikan satu bahan untuk memperbaiki perkhidmatan ini terutama sekali mengenai bot laju.

Mengenai bot laju iaitu:

1. Sama ada Kementerian berusaha untuk menambah lagi jumlah bot laju yang masa ini mengadakan perkhidmatan bot ke Temburong. Sebenarnya dalam penelitian kementerian. Memang ada *gap* antara jumlah penumpang dan jumlah perahu yang ada. Jadi kementerian berharap untuk membukakan lagi *tender* bagi mengendalikan perahu ini. Sebolehnya dengan mempelawa syarikat-syarikat pelancongan untuk ikut serta;
2. Mengenai sama ada, adakah spesifikasi untuk perahu itu?

Sebenarnya secara formal belum ada Yang Berhormat Pengerusi. Jadi kaola menghargai cadangan daripada Yang Berhormat itu dan ini akan diambil sebagai satu usaha juga; dan

3. Kalau kaola tidak silap dalam permesyuaratan 4-6 tahun yang lepas, seorang Yang Berhormat telah mencadangkan supaya pulau ini dinamai. Jadi apabila timbul pulau tersebut sudah bernama hanya Yang Berhormat itu mencadangkan supaya ia diberi label. Perkara ini setakat ini belum diusahakan lagi tetapi akan ditinjau keperluannya dengan pihak-pihak yang berkenaan seperti Jabatan Ukur, Kementerian Pembangunan.

Walau bagaimanapun sekali lagi kaola mengucapkan terima kasih atas ketiga-tiga cadangan itu. Terima kasih.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Menteri Perhubungan. Sekarang saya persilakan Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman.

Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh. Terlebih dahulu kaola mengucapkan terima kasih atas mukadimah yang komprehensif yang telah dikongsikan oleh Yang Berhormat Menteri Perhubungan. Kaola

juga mengucapkan syabas dan tahniah atas inisiatif-inisiatif yang telah dilaksanakan oleh Kementerian Perhubungan pada tahun lepas. Seperti yang telah dikongsikan dalam mukadimah itu tadi.

Kaola juga mengambil kesempatan ini untuk mengucapkan terima kasih atas sikap kesediaan Kementerian Perhubungan untuk melibatkan Ahli-Ahli Yang Berhormat yang dilantik dan juga orang awam apabila memperkenalkan projek-projek baharu yang melibatkan pemberian perkhidmatan kepada orang ramai.

Dalam kesempatan ini kaola hendak menimbulkan dua perkara di bawah Tajuk SN04A - Jabatan Penerbangan Awam.

1. Mengenai Lapangan Terbang Antarabangsa. Seperti yang dimaklumkan dalam mukadimah tadi, pengubahsuaian dan penaikan taraf Lapangan Terbang Antarabangsa Brunei akan siap sepenuhnya pada akhir tahun ini. Apabila meneliti anggaran perbelanjaan bahagian pengurusan lapangan terbang, nampaknya tidak terdapat sebarang penambahan pegawai dan kakitangan 2015/2016 Masihi.

Dari itu kaola ingin bertanya, apakah langkah-langkah persediaan awal yang telah diambil untuk menyelaraskan pembangunan dan organisasi lapangan terbang tersebut dari aspek sumber tenaga

manusia dari peringkat tertinggi seperti pakar-pakar hinggalah ke peringkat bawahan yang mengendalikan *daily maintenance* yang termasuk peningkatan kawalan keselamatan di dalam dan luar bangunan atau *ground security* dan keselamatan penerbangan atau *air space management*; dan

2. Mengenai jawatan *air traffic controller*. Semasa Majlis Mesyuarat Negara Kesepuluh, kaola telah menimbulkan perkara berhubung kekosongan dalam beberapa jawatan yang menguasai lalulintas udara atau *air traffic controller*.

Berhubung dengan perkara ini, kaola ingin menimbulkan terdapatnya makluman yang mengatakan terdapat pemikiran untuk mengambil *specialist* luar negeri bagi menangani masalah kekurangan jumlah pertugas di bahagian *air traffic controller*. Yang boleh dikatakan begitu teruk keadaannya. Kaola harap perkara ini tidaklah betul. Bagaimanapun dalam rancangan mengambil *specialist* dari luar negeri, kita mesti mengambil bersikap sensitive memandangkan negara mengalami kes-kes pencerobohan ruang udara.

Mengenai masalah untuk mengisi kekurangan pertugas *air traffic controller*, yang kaola difahamkan telah berlaku sejak sekian lama. Maka kaola ingin bertanya, adakah perundingan telah dibuat dengan pihak-pihak seperti:

- i. Membuat perundingan dengan Jabatan Perkhidmatan Awam? Untuk memberikan keutamaan mengemaskinikan skim perkhidmatan yang boleh melahirkan kemahiran bagi tugas-tugas *air traffic controller* yang dianggap *specialist* dalam bidang mereka; dan
- ii. Adakah perundingan juga telah dibuat dengan Kementerian Pendidikan, untuk memberikan keutamaan kepada bidang ini dalam pemberian biasiswa kerajaan kepada penuntut-penuntut yang mahu melanjutkan pelajaran di peringkat tinggi diluar negara. Kaola berulang kali menimbulkan perkara ini, kerana bidang tugas *air traffic controller* merupakan kunci kepada menjamin keselamatan ruang udara negara dan keselamatan pesawat-pesawat dan orang ramai yang menggunakan lapangan terbang antarabangsa. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Menteri

Perhubungan: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan kaola dengan ikhlas mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman kerana bukan sahaja dalam Majlis ini malah dalam majlis-majlis perjumpaan Yang Berhormat menunjukkan prihatin terhadap masalah-masalah yang dihadapi oleh

lapangan terbang, Jabatan Penerbangan Awam secara keseluruhannya.

Mula-mula mengenai kekurangan kakitangan bagi pengendalian lapangan terbang. Sebenarnya satu inisiatif yang ada pada masa ini seperti kaola terangkan iaitu perundingan dengan *UK Central Civil Aviation (UKCCA)*. Nasihat daripada *UKCCA* ini ialah sebenarnya satu usaha untuk mengenal pasti gap yang ada dalam pengurusan penerbangan ini. Seperti yang kita ketahui dalam bidang penerbangan awam ini ada 2 tugas yang berlain satu tugas ialah *regulatory*. Tugas *regulatory* ini ialah seperti *aerodom* iaitu pengawalan trafik udara, perlesenan, *airworthiness* dan kecekapan para-para pengendali kapal terbang seperti *pilot, engineering* dan sebagainya.

Di samping itu beberapa perkhidmatan dan *ancillary* yang mesti diberikan oleh kerajaan seperti perkhidmatan bomba dan perkhidmatan keselamatan ini ditinjau oleh *UKCCA* ini. Adalah harapan dari kementerian ini dan Jabatan Penerbangan Awam apabila *study* ini nanti siap ia akan menjadi satu *bases* yang *compiling* atau yang dapat diterima oleh kerajaan bagi memenuhi kadar minimum keperluan dalam bidang *regulatory* ini di samping itu jabatan ini bertanggungjawab atas pengurusan lapangan terbang.

Seperti yang kaola terangkan tadi tidak ada penambahan yang banyak dipohonkan dalam bidang ini kerana adalah menjadi hasrat kementerian

supaya pengurusan lapangan terbang ini akan dikomersialkan melalui sistem *PPP* iaitu *Private Public Partnership*. Segala kerja pengurusan lapangan terbang ini akan diberikan secara komersial dan kita akan menentukan apa yang dipanggil *economic regulations*. *Economic regulation* sertinya beberapa komponen-komponan yang menentukan kalau sekiranya *franchise* itu.

Jadi jawapan itu sahajalah yang kaola berikan kepada soalan yang pertama kepada soalan yang kedua. Kaola mengucapkan sekali lagi atas keprihatinan Yang Berhormat ini. Sebenarnya kekosongan memang disadari. Tetapi satu yang menjadi *disadvantage* kepada *air traffic controller* ini *scheme of work service* dan sekarang dirundingkan dengan Jabatan Perkhidmatan Awam.

Mengenai perundingan dengan Kementerian Pendidikan untuk mengadakan keutamaan ini sebenarnya skim atau pengkhususan atau profesionalisma dalam air trafik ini tidak mempunyai sistem yang khusus dalam akademik. Apa yang ada ialah kepakaran atau pengetahuan yang diperolehi dalam *specialist training* ini.

Memang betul seperti Yang Berhormat terangkan tadi bahawa kitani sedang meneliti untuk mengadakan *specialist* luar negeri. Tetapi *specialist* luar negeri ini bidang *trainers* untuk memantapkan lagi kepakaran dan pengetahuan pegawai-pegawai yang ikut atau berkhidmat dalam bidang ini.

Dalam kesempatan ini, satu air trafik akademik ditubuhkan di rantau ini iaitu di Singapura. Beberapa usaha telah pun dibuat untuk menghantar *Air Traffic Academy* ini tetapi dalam penilaian kementerian ini adalah lebih efektif kalau kitani mengadakan *specialist* luar negeri itu bertugas di sini seperti apa yang dibuat dalam dua bidang *regulatory* bagi menilai *airworthiness* dan *crew worthiness* yang diadakan itu. Inilah yang menjadi fokus utama kementerian ini tetapi insya-Allah kita tidak akan menunggu *UKCCA* ini habis dalam *studynya* perkara ini akan dijadikan sebagai satu fokus yang *urgent* bagi menilai keperluannya.

Sekali lagi kaola mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman atas keperihatan beliau dalam perkara ini.

Yang Berhormat Pengerusi: Saya persilakan sekarang Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad.

Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Kaola mempunyai 3 Tajuk untuk dicakapkan. Sebelum itu, kaola ingin juga mengucapkan terima kasih atas mukadimah awal yang disampaikan oleh Yang Berhormat Menteri Perhubungan sebentar tadi juga terima kasih di atas beberapa taklimat yang diberikan kepada Ahli-Ahli Yang Berhormat sebelum ini.

Seperti yang diterangkan oleh Yang Berhormat Menteri Perhubungan sebentar tadi bahawa pihak kedua *Operator Prograssive Cellular Sendirian Berhad (PCSB)* dan *DST* telah memansuhkan caj panggilan masuk perkhidmatan masing-masing kalau kaola tidak silap bermula pada 1 Mac 2015 yang lalu.

Alhamdulillah ini adalah satu keprihatinan dari kedua-dua pihak operator terhadap pengguna-pengguna telefon bimbit di Negara Brunei Darussalam. Ini juga mencerminkan *PCSB* dan *DST* tidak hanya memikirkan keuntungan bahkan juga kesejahteraan dan keselamatan pengguna-pengguna telefon bimbit di seluruh negara.

Kaola mencadangkan supaya perkhidmatan yang memang diperlukan ini akan dapat dilaratkan ke kawasan-kawasan pedalaman seperti mukim dan kampung di Daerah Belait dimana ada sesetengah kawasan susah atau langsung tidak dapat menerima masuk dan membuat panggilan luar kerana tidak ada perkhidmatan di kawasan-kawasan tersebut.

Tajuk yang kedua ialah SN06A - Jabatan Pengangkutan Darat. Kaola sekali lagi ingin mengucapkan syabas dan tahniah kepada Jabatan Pengangkutan Darat kerana berjaya dalam *pilot* skimnya memaklumkan tarikh mansuh lesen memandu dan cukai jalan kenderaan (*road tax*) kepada pemandu-pemandu di Negara Brunei Darussalam melalui *SMS*. Kaola berharap makluman lain

pun harus diusahakan dari semasa kesemasa bagi faedah orang ramai.

Merujuk kepada sesi muzakarah bersama Kementerian Perhubungan pada awal tahun ini, kaola berharap rancangan kementerian bagi menilai cadangan sistem untuk *franchise* untuk teksi dan bas di negara ini akan dapat dilaksanakan ini termasuk perkhidmatan bas dan teksi di Daerah Belait khususnya di Mukim Liang, Bukit Sawat dan Labi.

Tajuk SM08 - Jabatan Perkhidmatan Pos. Pejabat Pos yang baharu dan indah yang letaknya di Jalan Singa Menteri Kampung Mumong akan siap dibina pada bulan April 2015 Masihi seperti mana yang diterangkan dan dimaklumkan oleh Yang Berhormat sebentar tadi.

Kita berharap ianya akan berfungsi dan lebih berperanan sebagai sebuah pusat yang semua aktiviti komersial juga dapat disediakan untuk orang ramai. Manakala Pejabat Pos yang terdapat di Lumut dalam pemantauan kaola tidak begitu sibuk dan berkeadaan lengang dan sepi. Selain menjual setem, menerima parcel dan menghantar surat ke rumah-rumah dan juga tempat orang kampung mengambil surat khabar *Pelita Brunei*.

Di samping itu terdapat juga perkhidmatan membaharui lesen memandu dan cukai jalan kenderaan 7 tahun ke bawah. Tetapi diakhir-akhir ini perkhidmatan tersebut kadang-kadang tidak ada.

Pada pandangan kaola Perkhidmatan Pejabat Pos di Lumut ini kurang dimanfaatkan oleh orang ramai.

Maafkan kaola, jika kenyataan kaola ini tidak betul. Bagi memanfaatkan di bangunan Pejabat Pos tersebut sepenuhnya, kaola ingin mencadangkan supaya perkhidmatan-perkhidmatan dari sektor awam dan swasta yang berkenaan dapat juga ditempatkan bangunan tersebut. Seperti yang pernah kaola cadangkan sebelum ini, iaitu *library* awam, tempat pembayaran bil telefon *DST* dan *TelBru* kerana terdapat beberapa ruang yang masih kosong di bangunan tersebut.

Kita juga harus memikirkan bahawa tidak semua orang boleh menggunakan sistem pembayaran *online*. Terutama sekali generasi warga emas yang sesetengah mereka tidak berkemampuan. Dengan adanya kemudahan yang kaola sebutkan di atas tadi, sekurang-kurangnya dapat membantu mengurangkan kesusahan orang ramai berurusan.

Sekian Yang Berhormat Pengerusi, terima kasih.

Yang Berhormat Menteri

Perhubungan: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Terima kasih lagi Yang Berhormat Pengerusi kerana memberikan kaola kesempatan. Kaola mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad mengenai 3 cadangan yang beliau ajukan.

Mula-mula sekali, izinkan kaola menyentuh mengenai perkhidmatan *Progressive Cellular* dan *DST* dan mengongsikan beberapa kawasan yang memang dalam perancangan kedua-dua syarikat ini untuk membangun *tower* atau menara. Kaola bacakan setengah-setengahnya bukan di pedalaman Yang Berhormat Pengerusi, Penaga 2, Kampung Mumong 3, Kampung Dipa Negara, Kampung Sungai Lalit, Kampung Sungai Bakong, Lumut, Kampung Labi Baru. Kemudian ada satu Kampung Batang Tuau tetapi ini usulnya *typographical error*, kerana Kampung Batang Tuau ini kalau tidak silap di Daerah Temburong.

Kemudian Kampung Mumong 'B' yang masih dalam proses pembinaan Yang Berhormat Pengerusi. Dalam perbincangan kebanyakannya di Daerah Belait yang kaola senaraikan iaitu, Kampung Merangking, Kampung Mendaram Kecil, Kampung Malayan Batu, *BEDB 2000 Housing* (Fasa 1), *BEDB 2,000 Housing* (Fasa 2), Perpindahan Kampung Sungai Taring 1, Perpindahan Kampung Sungai Taring 2, Perpindahan Kampung Setia 1 dan Perpindahan Kampung Setia 2.

Memanglah kaola menyedari bahawa rancangan dan pembinaan ini masih ada *gap*. Kaola akan menyarankan kepada *AiTi* dan kedua-dua syarikat ini supaya akan lebih peka dan lebih turun padang dan mengetahui keperluan penduduk seperti yang dicadangkan oleh Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad.

Mengenai cadangan kedua, Yang Berhormat supaya *franchise bus* dan teksi ini akan dilaksanakan. Kaola memberi jaminan kedua-dua sistem ini telah pun kaola akui yang teksi belum dapat kaola teliti secara mendalam, tetapi ia akan dilaksanakan seperti yang dipohonkan oleh Yang Berhormat iaitu di Kampung Labi, Kampung Bukit Sawat dan Kampung Sungai Liang.

Mengenai *SN06A* ini, kaola menyambut baik cadangan yang Berhormat itu tadi, supaya hos baharu di Kampung Mumong akan menjadikan satu pusat komersial. Kalau boleh ia dipanggilkan satu atap iaitu satu kaunter semua perkhidmatan. Apa yang mungkin terjadi inilah yang kaola sedang teliti. Pejabat Pos mempunyai satu sistem yang dipanggil (*PCS*) *Postal Counters System*. Pada masa ini terdapat beberapa kelemahan dalam sistem ini yang cuba diatasi. Insya-Allah apabila *PCS* ini dapat *di integrate* dengan beberapa sistem kastam atau sistem pembayaran *online*.

Perkara-perkara yang diharap dan dicadangkan oleh Yang Berhormat itu akan dapat diteliti, terutama sekali dalam pembayaran bil telefon dan kaedah-kaedah penggunaan oleh warga emas. Insya-Allah kaola akan mengambil cadangan-cadangan ini sebagai satu *input* sebagai perancangan kementerian. Sekali lagi diucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat. Ahli-Ahli Yang Berhormat kita telah mendengar beberapa soalan yang telah dikemukakan oleh Ahli-Ahli Yang Berhormat Yang Dilantik dan juga respons daripada Yang Berhormat Menteri Perhubungan. Maka saya kira, adalah berpatutan sekarang bagi Mesyuarat Jawatankuasa ini kita tangguhkan dan kita bersidang semula di peringkat Persidangan Majlis Mesyuarat Negara.

**(Mesyuarat Jawatankuasa
ditangguhkan)**

**(Majlis Mesyuarat bersidang
semula)**

Yang Berhormat Yang Di-Pertua: Ahli-Ahli Yang Berhormat. Saya kira masanya sudah tiba bagi kita untuk menangguhkan Persidangan Majlis Mesyuarat Negara ini dan insya-Allah kita akan bersidang semula pada hari Sabtu, 30 Jamadilawal 1436 Hijrah bersamaan 21 Mac 2015 Masihi, pada pukul 9.30 pagi. Sekian, Wabillahit Taufik Walhidayah, Wassalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh.

(Majlis Mesyuarat ditangguhkan)